

Юрій Кононенко,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0003-3703-7774

Сергій Джолос,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0002-0001-5523

DOI 10.32782/2306-9082/2021-44-2

УДК 321.01: 340.12: 323.27: 342.729

Держава і революції. Частина IV. Кольорові революції сучасності як загроза державності

Постановка проблеми. Той факт, що останніми роками у світі загалом та на пострадянському просторі зокрема прокотилася хвиля кольорових революцій, ще раз доводить справедливість думки Г. Гегеля та О. Хакслі про те, що історія вчить лише тому, що вона нічому не вчить [1, с. 328]. Не можна не погодитися з міркуванням Е. Берка про те, що мистецтво державного управління потребує досвіду, для набуття якого інколи мало цілого життя [2; 3, с. 134]. Однак, на жаль,

люди не зважають на помилки минулих поколінь та повторюють їх у сучасності, наївно покладаючись на успішну перебудову суспільно-політичного устрою революційним шляхом, ігноруючи при цьому негативні наслідки буржуазно-демократичних і соціалістичних революцій Нового часу. При цьому революції сучасності, зокрема і кольорові, часто носять навіть ще більш деструктивний характер, ніж їхні історичні попередниці. Таким чином, сьогодні вельми актуальним

завданням є розкриття справжнього ества кольорових революцій сучасності та виявлення тих бід і небезпеки, на які вони прирікають державу та суспільство.

Аналіз досліджень і публікацій. Загалом досліджуваної проблематики стосується багатющий фактологічний матеріал, що висвітлюється у поточних новинах, події, які вже стали історією, міжнародно-правові акти, законодавство України та зарубіжних країн, а також праці багатьох авторів, зокрема таких, як: Д. Аль-Ріфаї, М. Байлз, Е. Берк, Ж. Боден, І.В. Венедіктова, Г. Гегель, О.І. Герцен, Т. Гоббс, К.В. Душенко, Т. Карлейль, Н.М. Крестовська, Н. Макіавеллі, В.С. Нерсесянц, В.П. Потоцький, Дж. Прістлі, В.І. Семененко, М. Хаддад, О. Хакслі, О.Ф. Цвіркун, та інших.

Формулювання цілей статті. Водночас деякі аспекти досліджуваної проблематики не знайшли належного відображення і в наш час, тож у межах статті ми плануємо: а) окреслити основні риси революцій сучасної доби; б) розкрити сутність та ество кольорових революцій сучасності; в) вказати на їх використання окремими суб'єктами міжнародного права у власних цілях тощо.

Виклад основного матеріалу. Насамперед варто зазначити, що у сучасному світі вирує безліч революцій, повстань, бунтів, заколотів та заворушень, які в наш час заведено вважати формою втілення «священних прав людини». Романтики та циніки, народ та жадібні до влади політикани, мислителі та недосвідчена молодь, полум'яні реформатори та звичайні грабіжники, патріоти та фанатики – всіх цих людей об'єднує палке бажання революційних змін. Але чомусь революції, як правило, не призводять до бажаних наслідків та омріяних результатів. Тож спробуємо охарактеризувати дещо детальніше основні нещодавні події революційного характеру і з'ясувати,

чи принесли вони добробут народам тих країн, де відбулися.

Найбільш масштабні революційні події сучасності, які при цьому мають і найбільш показові наслідки, пов'язані з так званою «Арабською весною» 2010–2012 рр., що дорого обійшлася відповідним країнам: відбулися революції в Тунісі, Єгипті, Ємені, досі тривають громадянські війни в Лівії та Сирії, пройшли повстання в Бахрейн, мали місце масові протести в Алжирі, Іраку, Йорданії, Марокко, Омані та менш масштабні протести в Кувейті, Лівані, Мавританії, Саудівській Аравії, Судані, Джибуті, Західній Сахарі. За найбільш оптимістичними підрахунками загинуло від 400 до 650 тис. осіб [4]. При цьому, згідно зі звітом Економічної та соціальної комісії для Західної Азії для ООН, втрати від «Арабської весни» тільки впродовж 2011–2015 рр. були оцінені у 614 млрд доларів [5].

Особливо повчальною в цьому контексті є трагічна доля таких держав, як Лівія та Сирія. У 2013 р. у своїй монографії ми вже описували з посиланнями на джерела всі ті біди, які принесли Лівії повстання проти М. Каддафі та подальша громадянська війна. Тож зараз ми обмежимося лише їх тезовим переліком. У Лівії загинуло понад 50 тис. осіб (станом на 2011 р.). Фактично трапився розпад Лівії як єдиної держави. Реальна влада перейшла до безлічі територіально-племінних формувань, наслідком чого стала міжплемінна боротьба у дусі трайбалізму, яку стримував М. Каддафі. Бюджетні втрати Лівії становили 14 млрд доларів. Заподіяно значну шкоду інфраструктурі країни. Всі нафтопереробні заводи зупинилися. Втрати ВВП до осені 2011 р. становили 7,7 млрд доларів. ВВП Лівії у 2011 р. втратив 60%, порівняно з 2010 р. Високого рівня досягла інфляція, про що свідчить збільшення грошової маси лівійського динара у понад 2 рази.

Було заморожено значну частину зі 150 млрд доларів на іноземних рахунках, які належали Лівії, що дає підстави говорити про їх фактичну втрату. Безпосередні руйнування від натовських бомбардувань оцінюються у 14 млрд доларів, що в 7 разів перевищує шкоду, заподіяну бомбардуваннями часів Другої світової війни, у пропорційних цінах. Станом на серпень 2011 р. збитки нафтової галузі склали 50 млрд доларів. Було поставлено хрест на ідеї введення в обіг золотого динара, прихильником чого був М. Каддафі. Лівія стала боржником тих країн, де повстанці проходили лікування, при цьому лише Греції завинивши 150 млн євро. Наразі у тюрмах численних регіональних бригад перебувають близько 8,5 тис. осіб, що звинувачуються у співробітництві з владою М. Каддафі, тоді як у тюрмах попереднього режиму кількість політичних в'язнів не перевищувала 6 тис. осіб. Унаслідок громадянської війни в Лівії розквітла злочинність: у 2012 р. кількість вбивств зростає на 503%, порівняно з 2010 р., а кількість крадіжок – на 448%. В результаті застосування НАТО бомб зі збідненим ураном на півночі Лівії виникли території, де рівень радіаційного забруднення в багато разів перевищує допустиме значення. Лівійці втратили важливі соціальні гарантії, надані урядом М. Каддафі [6, с. 62–64]. Враховуючи, що громадянська війна в Лівії досі триває, зрозуміло, що зараз реальна ситуація в цій країні є ще гіршою.

Варто пам'ятати, що до подій «Арабської весни» 2011 р. лівійцям гарантувалися: безкоштовна електроенергія; безвідсоткове кредитування; субсидія на придбання житла в розмірі 50 тис. доларів при укладенні шлюбу; безкоштовна освіта і медицина; безкоштовне отримання земель сільськогосподарського призначення, фермерського будинку, обладнання, насіння та худоби за наявності бажання займатися фермерством; оплата урядом

навчання в зарубіжних вузах та лікування у зарубіжних лікарнях для тих громадян, які не можуть отримати відповідні послуги на території своєї держави, при цьому кожен із них одержував від уряду ще і 2,3 тис. доларів на місяць для покриття витрат на проживання та використання автомобіля; субсидія від уряду при купівлі нового автомобіля в розмірі 50% його вартості; низька вартість бензину (0,14 долара за 1 літр); пільгові ціни на низку продуктів харчування (наприклад, за 0,15 долара можна було придбати 40 хлібин); виплата від уряду в розмірі 5 тис. доларів при народженні дитини. Крім того, якщо після закінчення навчання лівієць не міг працевлаштуватися, держава виплачувала йому середню зарплату за здобутою професією впродовж усього часу пошуку роботи; частина коштів, виручених від кожного продажу лівійської нафти, зараховувалася безпосередньо на банківські рахунки всіх громадян Лівії; було втілено найбільший у світі іригаційний проект під назвою «Велика рукотворна річка», який зробив воду доступною на всій території пустельної країни; Лівія не мала зовнішнього боргу, а її резерви, які зараз заморожені в усьому світі, становили 150–200 млрд доларів тощо [7; 8].

Зрозуміло, що тепер вищевказані блага знищені, так само, як і лівійська державність. От і постає закономірне питання: що й якою ціною дала лівійському народу так звана «Арабська весна» 2011 р.?

Варто підкреслити, що організація масових заворушень у будь-якій формі є злочинним посяганням, що заподіює величезну шкоду всьому суспільству і спрямовується проти основного його захисника – держави, яка з точки зору справедливості та законності має право вживати рішучі заходи для їх недопущення чи придушення. Навіть найбільш прогресивний у світі у плані прав людини міжнародний

документ – Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, прийнята Радою Європи 4 листопада 1950 р., – говорить про це у ч. 2 ст. 2: «Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили: а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства; б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою; в) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання» [9].

Таким чином, цілком очевидним є той факт, що панівний у Лівійській державі «режим Каддафі» мав повне право застосовувати зброю для придушення бунту, затримання винних та захисту законослухняних громадян від насильства з боку злочинців. Зрозуміло, що це саме право має і влада будь-якої іншої держави.

Також варто замислитися: чи, випадково, не суперечило принципам міжнародного права збройне втручання іноземних сил, зокрема НАТО, у внутрішні справи Лівії, тим більше, не на боці офіційного й законного уряду?! Якби М. Каддафі вдалося придушити масові заворушення, склалася б ситуація, коли існує держава Лівія з офіційним законним урядом, котра не втручалася у внутрішні справи інших держав, не посягала на їх суверенітет, не була агресором тощо, проти якої, однак, сформовано військову коаліцію, що здійснювала активні бойові дії! Безумовно, така ситуація була би загрозою для миру і провокувала б війну.

Припустимо, що західна демократія настільки переживає за долю народу Лівії, що не може залишатися осторонь, коли героїчні повстанці самовіддано борються за свободу проти «злісного диктатора» М. Каддафі. В такому разі зрозуміло, чому НАТО втручається у конфлікт на боці

повстанців, однак залишається незрозумілим, чому саме НАТО, а не лівійський народ відіграло вирішальну роль у поваленні панівного режиму. Крім того, постає закономірне питання: чому ж НАТО навіть не намагається припинити кровопролиття та утвердити права людини зараз, коли в країні без М. Каддафі вже десятий рік триває громадянська війна? Чи, можливо, спустошення, розпад та знищення Лівії цілком влаштовують «західних партнерів»?

Своєю чергою поточна громадянська війна в Сирії розпочалася з антиурядових заворушень у 2011 р. і триває дотепер, при цьому країна зазнала великого спустошення та іноземного вторгнення.

Станом на травень 2020 р. кількість загиблих у громадянській війні в Сирії становить від 384 тис. до 577,6 тис. осіб [10]. Станом на листопад 2020 р. близько 5,581 млн сирійців стали біженцями [11]. Станом на березень 2015 р. понад 7,1 млн сирійців стали внутрішньопереміщеними особами. Щонайменше 1,5 млн осіб було серйозно поранено, 200 тис. – затримано, 2,4 тис. – зникли безвісти. 36% лікарень були зруйновані, а 57% – пошкоджені. 3 млн будівель зазнали руйнації, 1,2 млн будинків були зруйновані, 9 тис. промислових об'єктів були повністю зруйновані. Не менше 3878 шкіл було зруйновано, 2,8 млн сирійських учнів не відвідують школи. Пошкоджено 1451 мечеть, 348 мечетей повністю зруйновано, 98 церков пошкоджено чи зруйновано. 290 пам'яток культури пошкоджено, 104 пам'ятки – істотно пошкоджено, 24 – повністю зруйновано, пошкоджено 5/6 об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО [12]. Збитки, заподіяні громадянською війною в Сирії за перші три роки, оцінюються від 31,4 млрд до понад 300 млрд доларів [13].

Загалом же той факт, що у 20-мільйонній Сирії через громадянську

війну 5,6 млн осіб стали біженцями, а 7,1 млн – внутрішньопереміщеними особами, дає підстави стверджувати, що 2/3 населення втратили все. При цьому не можна забувати і про кількасот тисяч загиблих...

У зв'язку з цим постають два основні питання: що принесли кольорові революції Лівії і Сирії, крім розрухи, спустошення, страждань та смерті; чи не краще було б і надалі терпіти таких «тиранів», як Каддафі та Асад, якщо за часів їхнього правління в державах був спокій, порядок і достатній життєвий рівень?

Сумний досвід Лівії свідчить, що повстання та революції можуть відбутися навіть у країні, яка забезпечує своїм громадянам досить високі соціальні стандарти, що вказує на той факт, що навіть успішна держава може стати об'єктом протиправних посягань повстанців, які не усвідомлюють злочинний характер своїх дій та обсяг шкоди, яка може бути ними заподіяна.

З огляду на досвід Сирії зазначимо, що будь-яка держава повинна з самого початку вживати найбільш рішучі та максимально ефективні заходи для придушення внутрішніх заворушень та притягнення винних до відповідальності, оскільки в майбутньому вже може бути пізно. Проте якби Б. Асад припинив чинити відчайдушний опір бунтівникам та інтервентам або доволі швидко програв війну, це все одно не допомогло би врятувати Сирію від громадянської війни і знищення, оскільки подібні обставини не врятували від них і Лівію, де війна триває вже десятий рік навіть після повалення панівного режиму та вбивства М. Каддафі.

Не застрахована від революційних потрясінь і демократична держава. Більше того, демократичний політичний режим робить її особливо беззахисною перед внутрішніми заворушеннями, оскільки панівній політичній силі, з огляду на необхідність брати

участь у чергових виборах, практично ніколи не вистачає політичної волі для застосування рішучих законних заходів проти протиправних дій повстанців. Таким чином, демократична влада змушена або йти на повіді в мітингувальників, виконуючи їхні навіть найбільш незаконні, шкідливі, безглузді та руйнівні забаганки, або трансформуватися у недемократичну – для збереження державності, правопорядку, суспільства.

Водночас будь-яка демократично обрана панівна політична сила чудово розуміє, що в разі, якщо акції протесту будуть розіграні силою та матимуть місце людські жертви, більшість народу не цікавитиме питання законності дій влади за надзвичайних обставин, тож наступні вибори ця політична сила не виграє.

Таким чином, демократичний політичний режим робить державну владу залежною від суспільної думки на наступних виборах, тобто підриває її здатність правити, оскільки позбавляє її класичних ознак державного суверенітету, що були сформульовані Ж. Боденом ще у XVI ст.: верховенства, абсолютності, постійності, єдності та неподільності влади [14; 15, с. 110].

Натомість очевидно, що у випадку, якщо наступні вибори буде програно, політиків та діячів, які були причетні навіть до законних заходів із «придушення революції», буде піддано переслідуванням. Тож демократична влада, яка мусила на законних підставах застосувати силу проти мітингувальників, намагатиметься не допустити проведення виборів в осяжній перспективі, тобто буде змушена запровадити недемократичне правління.

Отже, звідси випливають два висновки. По-перше, акції протесту та масові заворушення за жодних обставин не несуть суспільству і державі нічого гарного, оскільки змушують їх балансувати між крайнощами охлократії та тоталітаризму. По-друге,

народовладдя не завжди є ефективним, особливо за умови необхідності припинення масових заворушень та прийняття владних рішень, які потребують від влади таких якостей, як мудрість, воля, авторитет та незалежність у своїй діяльності.

Водночас звертає на себе увагу і той факт, що придушення масових безпорядків у Франції в 2005 р. сприймалося міжнародною спільнотою як законний захід офіційного уряду, тоді як аналогічні дії президента Єгипту Х. Мубарака, голови Лівійської джамахірії М. Каддафі чи президента Сирії Б. Асада – як жорстокі злочини кривавих тиранів. Цікаво, що Н. Саркозі, який був міністром внутрішніх справ Франції у 2005 р. і керував придушенням безпорядків, пізніше став президентом...

Важко логічно пояснити таку відмінність у визнанні чи невизнанні за державою права на самозахист від бунтів та революцій...

Кілька слів варто сказати і про «Революцію Гідності», що мала місце в Україні у 2013–2014 рр. Певну політичну оцінку цих подій нещодавно було викладено у Постанові Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України у зв'язку з сьомою річницею початку Євромайдану та подій Революції Гідності» від 17 лютого 2021 р. № 1240-ІХ, де сказано, що: «1. Революція Гідності – один із ключових моментів українського державотворення та виразник національної ідеї свободи. 2. Розслідування злочинів, скоєних під час Революції Гідності, має бути завершене і проведене ефективно. Винуватці повинні постати перед судом і за справедливого та неупередженого процесу притягнуті до відповідальності. Подальше звільнення в цьому питанні недопустиме, бо непокаране зло зростає. 3. Україна заплатила надто високу ціну за звільнення від диктатури і за свій цивілізаційний вибір – бути частиною Європи.

Герої Небесної Сотні віддали життя під час Революції Гідності, захищаючи ідеали демократії, відстоюючи права і свободи людини, європейське майбутнє України. Пам'ять про їхній героїчний чин є частиною історії національного державотворення...» [16].

Водночас із юридичною оцінкою подій Революції Гідності не все так просто. Так, зокрема, свого часу тимчасовий виконувач обов'язків директора Державного бюро розслідувань, нинішній Генеральний прокурор України І.В. Венедіктова вказала на існування суперечностей між Законом «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України» 2014 р. і Кримінальним процесуальним кодексом України. Вона нагадала, що в період подій Майдану було вбито 78 мітингувальників і 13 правоохоронців, та зазначила: «З погляду справедливості ми мусимо пам'ятати і про 13 загиблих правоохоронців, які виконували наказ. Якщо накази були злочинними, потрібно притягнути до відповідальності тих, хто їх віддавав... Він (названий вище закон) перешкоджає об'єктивно нам розслідувати вбивства правоохоронців... Якщо ми хочемо справедливого і чесного розслідування, то цей закон треба скасувати» [17].

На нашу думку, чинна влада повинна дати однозначну правову і політичну оцінку подіям зими 2013–2014 рр.

Конституція України (ст. 34) гарантує кожному «право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів та переконань» [18]. Ця норма є конституційною основою для власної оцінки тих подій громадянами України.

Оцінка режиму і діянь В.Ф. Януковича була надана у вирокі, яким суд ухвалив: «ОСОБА_12 (Януковича

Віктора Федоровича) визнати винним у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 111; ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 437 КК України, та призначити йому покарання за ч. 1 ст. 111 КК України у вигляді 13 років позбавлення волі; за ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 437 КК України у вигляді 12 років позбавлення волі. На підставі ст. 70 КК України за сукупністю злочинів шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим визначити ОСОБА_12 остаточне покарання у вигляді 13 років позбавлення волі. ОСОБА_12 визнати невинуватим у пред'явленому обвинуваченні та виправдати за ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 110 КК України, у зв'язку з недоведеністю, що в діянні обвинуваченого є склад кримінального правопорушення...» [19].

Своєю чергою ми лише розглянемо деякі офіційні документи, які були ухвалені Верховною Радою України після подій Революції Гідності.

24 лютого 2014 р. Верховна Рада України прийняла Постанову № 774-VII «Про вшанування учасників збройних конфліктів під час мирних акцій протесту» [20]. Як зрозуміло з наведеної назви, український парламент фактично офіційно визнав, що «під час мирних акцій протесту» мали місце «збройні конфлікти».

Так, ст. 1 оперативного прийнятого Верховною Радою Закону України «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, і визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України» від 21 лютого 2014 р. № 743-VII наказує: «звільнити від кримінальної відповідальності... осіб, які були учасниками масових акцій протесту... та є... підозрюваними, обвинуваченими (підсудними) у вчиненні... дій, які містять ознаки кримінальних правопорушень, передбачених ст. 109, 112, 113, 121, 122, 125, 128, 129, 146, 147, 151-1, 161, 162, 170, 174, 182, 185, 186, 187, 189, 194, 195, 196, 197-1, 231, 236, 239, 241,

255, 256, 257, 258, 258-1, 258-2, 258-3, 258-4, 258-5, 259, 260, 261, 264, 267, 270, 270-1, 277, 279, 280, 286, 289, 291, 293, 294, 295, 296, 304, 325, 335, 336, 337, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 355, 356, 376, 377, 382, 386, 396, 436 Кримінального кодексу України, за умови, що ці дії пов'язані з участю в масових акціях протесту, які розпочалися 21 листопада 2013 р. Для цього Закону участь особи в масових акціях протесту підтверджується її заявою відповідному органу чи посадовій особі» [21].

Як бачимо, 21 лютого 2014 р. учасників Революції Гідності було звільнено від відповідальності за 80 (!) статтями Кримінального кодексу України [22]. І це з огляду на те, що ст. 39 Конституції України надає громадянам право збиратися і проводити мітинги, походи та демонстрації лише за умови забезпечення їх мирного характеру [18].

Також слід згадати, що чинний за часів Революції Гідності Закон України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 р. № 565-XII чітко визначав порядок застосування вогнепальної зброї. У ст. 15 цього Закону зазначено, що «працівники міліції як крайній захід мають право застосовувати вогнепальну зброю в таких випадках: 1) для захисту громадян від нападу, що загрожує їхньому життю і здоров'ю, а також у разі звільнення заручників; 2) для відбиття нападу на працівника міліції або членів його сім'ї, якщо їхньому життю або здоров'ю загрожує небезпека; 3) для відбиття нападу на охоронювані об'єкти, конвої, житлові приміщення громадян, приміщення державних і громадських підприємств, установ та організацій, а також звільнення їх у разі захоплення; 4) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого злочину й яка намагається втекти; 5) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням

зброї та інших предметів, що загрожує життю і здоров'ю працівника міліції; 6) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю громадян або працівника міліції» [23].

Зауважимо, що подібні положення містяться і в чинному Законі України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII [24], а також у законах інших держав і не вважаються диктаторськими.

Так, наприклад, у Данії застосування вогнепальної зброї поліцією регламентується ст. 17 Закону Данії «Про діяльність поліції» 2004 р. («The 2004 Danish Police Activities Act»), де сказано, що «вогнепальна зброя може бути застосована тільки: 1) для запобігання триваючому або неминучому небезпечному нападу на людину; 2) для запобігання іншій безпосередній загрозі для життя людей або загрозі заподіяння тяжких тілесних ушкоджень; 3) для запобігання триваючому або неминучому небезпечному нападу на важливі установи, компанії або об'єкти; 4) для забезпечення затримання осіб, які вчинили або стосовно яких є достатні підстави вважати, що вони почали або вчинили небезпечний напад на іншу особу, за винятком випадків, коли є достатні підстави вважати, що такі особи більше не вчинять нападів; 5) для забезпечення затримання осіб, які розпочали або підозрюються у початку чи вчиненні небезпечного нападу на важливі установи, компанії або об'єкти; 6) для забезпечення затримання осіб, які вчинили або підозрюються у вчиненні серйозних злочинів проти незалежності та безпеки держави, проти її конституції або вищих органів державної влади» [25].

Як впливає з рішення Верховного Суду США у справі «Теннесі проти Гарнера» («Tennessee v. Garner») 1985 р. і з «Інструкції з питань застосування сили» Митно-прикордонної

поліції США 2014 р. (Use of Force Policy Manual, published by the US Customs and Border Police in 2014), вогнепальна зброя може бути застосована, коли офіцер поліції або агент має достатні підстави вважати, що підозрюваний становить серйозну загрозу для життя чи здоров'я офіцера/агента або інших осіб [26].

Таким чином, як бачимо, законодавство України щодо застосування правоохоронними органами насильства, зокрема вогнепальної зброї, цілком відповідає усталеним стандартам цивілізованих держав, а також цитованій вище ст. 2 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. [9].

Водночас необхідно зазначити, що в окремих випадках органи правопорядку в умовах масових заворушень повинні діяти більш рішуче та навіть застосовувати передбачені законом спецзасоби, оскільки невиконання державою функції підтримання правопорядку істотно загрожує суспільству та навіть цілісності держави.

Так, Н. Макиавеллі ще у XVI ст. писав: «Давнє і наступне правління змушує забути про колишні перевороты та причини, що їх викликали, тоді як будь-яка переміна прокладає шлях новим переминам» [27, с. 34].

У цьому контексті необхідно зауважити, що, наприклад, дії сепаратистів на Донбасі носили відверто злочинний та антиконституційний характер. Однак вони були цілком прогнозовані, оскільки мало яка революція обходилася без повстань лоялістів, що симпатизували минулому режиму (згадаймо, наприклад, лоялістів часів війни за незалежність США 1775–1783 рр., роялістів Вандейського і Вандем'єрського повстань часів Французької революції 1789–1799 рр.), чи повстань невдоволених проти діяльності революційної влади (згадаймо Жермінальське повстання 1795 р. та Преріальське повстання 1799 р. часів Французької

революції чи Тамбовське повстання селян 1920–1921 рр. і Кронштадтський заколот 1921 р. часів становлення радянської влади).

Також не слід забувати, що зворотним боком революції є контрреволюція, яка так само схильна до надмірних жорстокостей. Так, відповіддю на Якобінський терор 1793–1794 рр. став Білий терор 1795 р. А в 1815–1816 рр. Францією прокотилася ще одна хвиля Білого терору, пов'язана з Реставрацією Бурбонів... Своєю чергою після Жовтневої революції 1917 р. поширеним у Росії явищем часів громадянської війни 1917–1922 рр. стали Червоний і Білий терори. При цьому випадковим жертвам, у принципі, було не так уже й важливо, від чиєї саме кулі вони загинули: білогвардійців барона фон Унгерн-Штернберга або чекістів Ф.Е. Дзержинського...

Отже, будь-яка революція призводить до збільшення масштабів насильства у суспільстві, оскільки закономірною відповіддю на її жорстокості стає контрреволюційний терор.

Таким чином, варто пам'ятати думку видатного мислителя, сучасника Англійської буржуазної революції XVII ст. Т. Гоббса, який стверджував, що навіть тиранічна влада – це краще, ніж смута соціальної анархії [28; 29, с. 328].

У цьому контексті слід замислитися над висловом відомого бостонського священнослужителя, мислителя та лояліста часів Американської війни за незалежність М. Байлза (Mather Byles) (1706–1788 рр.): «Що краще: аби нами управляв один тиран за три тисячі миль звідси чи три тисячі тиранів за милю звідси?» [30, с. 146].

...Втім, навіть люди, які не цікавляться політикою, правом та історією, могли хоча б на інтуїтивному рівні відрізнати добро від зла, законне від незаконного, корисне від шкідливого, доцільне від недоцільного... Тож Революція Гідності 2013–2014 рр. за всіх

її романтичних прагнень та надій, які мала значна кількість її учасників, призвела і до таких негативних наслідків, як: а) заміна однієї неефективної клептократичної влади на іншу (таку ж саму); б) втрата територій Автономної Республіки Крим (26081 км²) та частини Луганської і Донецької областей (близько 18–20 тис. км²); в) ведення бойових дій на власній території; г) понад 13 тис. убитих і 30 тис. поранених на Сході України; г) приблизно 1–2 млн переселенців зі Сходу України, тобто людей, які втратили все; д) розруха, значні руйнування; е) економічна криза, збільшення зовнішнього боргу; є) знецінення гривні у 3,5 рази після подій 2013–2014 рр., що наразі призвело до недоотримання кожним працюючим українцем зарплати в обсязі близько 20–25 тис. доларів (ціна квартири в обласному центрі!); ж) зростання цін, істотне зубожіння 2/3 народу (9 млн домогосподарств (близько 27 млн осіб) потребують субсидії для оплати комунальних послуг); з) перехід під зовнішнє управління тощо.

Отже, як і після Французької революції 1789–1799 рр. та російських революцій 1917 р., маємо значні людські жертви, розруха, зубожіння, війну, втрату територій, епідемію.

Кілька слів варто сказати і про поточні події в Білорусі. Після президентських виборів 9 серпня 2020 р. «демократичні» супротивники чинного «авторитарного» президента О.Г. Лукашенка організували акції протесту та разом із представниками деяких іноземних держав проголосили президентом С.Г. Тихановську. Зауважимо, що визнання опозиційної кандидати главою держави не має достатніх правових підстав, адже навіть гіпотетична фальсифікація на користь чинного президента ще зовсім не означає, що С.Г. Тихановська здобула на виборах необхідні 50% плюс 1 голос. При цьому шкода, що більшість учасників

протестних акцій на хвилі загальної ейфорії, підкорюючись магнетизму натовпу, не враховують досвід кольорових революцій сучасності та не розуміють, що в разі перемоги повстанців Білорусь, у кращому випадку, спіткатиме хаос, безлад та економічний занепад, а в гіршому, – сумна доля Лівії, Сирії чи України. Водночас події у Білорусі дають підставу говорити про доцільність проведення конституційної реформи...

Загалом же, підсумовуючи викладене, слід навести слова видатного мислителя XIX ст. О.І. Герцена: «Демократія... в ній безодня аскетичного романтизму, ліберального ідеалізму; в ній страшена сила руйнування, але як візьметься створювати, вона губиться в учнівських дослідах, в політичних етюдах... Проте дійсної творчості в демократії немає» [31, с. 61].

Аналізуючи кольорові революції, постає закономірне питання: чому ж революції досить часто мають чимало прихильників практично в усіх країнах світу? Відповідь на це питання, хоч і неповна, міститься у відомому вислові британського мислителя Нового часу Т. Карлейля (часто приписуваному О. фон Бісмарку): «Будь-яку революцію задумують романтики, здійснюють фанатики, а користуються її плодами запеклі негідники» [32]. Таким чином, ідеї Т. Карлейля дають змогу умовно поділити прихильників революції на три категорії: «романтики», «фанатики» і «негідники».

«Романтики», до числа яких слід віднести окремих мислителів і більшість представників народних мас, особливо молодих людей, котрі беруть участь у революціях, «надають своїм розумовим проектам величезну цінність і, не поважаючи сучасний державний лад, байдуже відносяться до можливості його удосконалення. Вони не бачать шкоди у порочному управлінні справами суспільства, навпаки, вони вважають, що ці пороки створюють

сприятливі умови для революції» [2; 3, с. 137–138]. Е. Берк наголошує, що «розум окремої людини слабкий, тож індивіду краще черпати зі спільного фонду, що зберігає віками набуту мудрість нації» [2; 3, с. 164]. Мислитель зазначає, що «наука управління... вимагає від людини досвіду, для якого іноді мало цілого життя, і вона повинна з великою обережністю братися за знесення суспільної будівлі, котра впродовж віків відповідала своєму призначенню, і ще з більшою обережністю – за побудову нової, особливо коли перед нами немає моделі, що довела свою корисність» [2; 3, с. 134]. При цьому, за влучним висловом Е. Берка, саме «обережність... відрізняє найкращі наміри від ідіотизму» [2; 3, с. 106].

Щодо «фанатиків», до числа яких слід віднести революційних «активістів», Е. Берк зазначає, що «ці люди повинні руйнувати, інакше їх існування втратить ціль. Одні з них самостверджуються, знищуючи цивільну владу, інші вважають, що падіння цивільної влади повинно супроводжуватися загибеллю церкви. Вони чудово розуміють, якими жадливими наслідками загрожує це... але їх так підігрують власні теорії, що вони не можуть зупинитися навіть перед руйнуваннями та нещастями, неминучість яких їм відома» [2; 3, с. 129].

Психологію «негідників», до числа яких слід віднести насамперед керівників повстань, деяких жадібних до влади політиканів, а також окремих активістів і пересічних учасників, теж чудово описав Е. Берк: «Заради найменшої надії на відсотки від награваного вони будуть готові підтримати будь-які напади на суспільне багатство, урвати свою частку від якого їм вдасться тільки в загальному звалищі» [2; 3, с. 115]. При цьому під час революції «вища влада переходить до людей, що не звикли до самоповаги, які не ризикують жодною завойованою репутацією. Ці люди, які за натхненням

натовпу опиняються піднесеними з найнижчого стану до вершин влади, виявляться отруєними своїм дивовижним піднесенням» [2; 3, с. 111], тож «чи можна сумніватися, що вони за будь-яку ціну, навіть на шкоду державним інтересам, в яких нічого не розуміють, не почнуть переслідувати особисті вигоди, в яких розбираються занадто добре?» [2; 3, с. 111].

Зауважимо, що людям не слід тішити себе наївною думкою про те, що керівники революцій є високomorальними альтруїстами, які щиро вболівають за долю народу, – досить згадати, що до участі у масових заворушеннях намагаються активно залучати жінок та дітей із надією, що сліпа куля, вбивши когось з них, дасть змогу максимально демонізувати панівний режим та дедалі більше розбурхати суспільство.

Загалом же у більшості випадків щодо революцій сучасності можна сказати, що охоплені жагою влади та прагненням скористатися наслідками протестних акцій в особистих цілях лідери політичних партій, використовуючи маргінальні структури, намагаються в незаконний спосіб прийти до влади, що є грубим порушенням норм конституційного і кримінального права.

Враховуючи викладене, постає законодамірне питання: як революції взагалі можуть описуватися в компліментарному тоні? У відповідь на це процитуємо Дж. Прістлі: «Кожен успішний переворот називають революцією, а кожен невдалий – бунтом» [1, с. 693], тобто переможні революції описуються як прогресивне явище виключно тому, що «історію пишуть переможці».

Зауважимо, що, в принципі, прославлення будь-якої революції є відвертим абсурдом, особливо якщо воно здійснюється самою владою, яка забуває долю таких блискучих революціонерів і політиків, як М. Робесп'єр, Ж.Ж. Дантон, Л.А. Сен-Жюст, котрі

так само, як і «Французька революція, показали наглядно, що програють ті, хто втрачає голову» [1, с. 694].

Звернімо увагу на той факт, що американці, котрі активно підтримують кольорові революції в багатьох куточках світу, зокрема «Арабську весну», чомусь засуджують нещодавній штурм Капітолія 6 січня 2021 р. та одразу застосували силу до правопорушників і швидко ініціювали процедуру імпічменту президента Д. Трампа в останні дні його каденції...

При цьому слід додати, що революція і війна, зокрема громадянська, – це «розкіш», яку собі може дозволити, та й лише з величезними застереженнями, тільки аграрне суспільство з його простотою, неквапливим темпом життя та украй повільним поступом прогресу. Натомість якщо йдеться про індустріальне суспільство, що має складні економічні, технологічні, виробничі зв'язки, розвинену інфраструктуру, вельми ефективну зброю, то й масштаб руйнувань, які доведеться відбудовувати після соціально-політичних потрясінь, є незрівнянно більшим. Тож давні революції не настільки відкидали суспільство назад, як сучасні, що залишають державі багато проблем щодо відновлення і позбавляють якісного життя покоління її громадян.

Варто згадати, що перші держави утворилися в ранніх аграрних суспільствах у часи Стародавнього світу внаслідок переходу від привласнювальних до відтворювальних форм господарювання та відокремлення землеробства від скотарства. При цьому кочівники, як і раніше, не знали державності, тоді як землеробські народи, чиє основне багатство – зерно – було в прямому сенсі слова у землі, потребували встановлення певної політичної влади для охорони певної території, в результаті чого і виникла держава з класичною тріадою її атрибутів: влади, території, народу.

Зазначимо, що кочові народи були більш схильні до свободи, адже за наявності вільних просторів для кочування менше потребували політичної влади для захисту своєї власності і життя, тоді як землеробські народи були більш схильні до підкорення, оскільки вбачали у владі джерело захисту і впорядкування суспільних відносин, зокрема і щодо розподілу землі. Своєрідне відлуння цих обставин можна простежити і значно пізніше: наприклад, згідно з популярною в Речі Посполитій ідеологією сарматизму [33, с. 12–16], шляхта походить від волелюбних і войовничих кочівників-сарматів, які нібито підкорили землеробів-слов'ян та обернули їх на своїх кріпаків, що підкреслювало відмінність між шляхтою і селянством та обґрунтовувало привілеї першої і безправ'я останнього.

Таким чином, в аграрних державах епохи Античності, Середньовіччя та Нового часу основним засобом виробництва та джерелом багатства була земля, заради володіння якою велися міжусобні і міждержавні війни та відбувалися народні повстання. Мета переможця полягала в тому, щоб загарбати у переможеного якомога більший шматок землі, встановити на ньому свою владу та збільшити таким чином свою могутність і багатство. Разом із землею переходили і піддані, яким доволі часто було байдуже на якого пана працювати, головне, щоб бойові дії закінчились якомога швидше і не зачепили їхнє село, господарство та сім'ю. Своєю чергою загарбник не був зацікавлений у тотальному спустошенні території та винищенні її населення, оскільки в такому разі завоювання втрачало би сенс і не могло б навіть покрити військові витрати.

Натомість у сучасний час ведення повномасштабної війни є занадто дорогим задоволенням, а сама війна перетворилася із суверенного права

держави на міжнародний злочин. При цьому, враховуючи руйнівний потенціал сучасної зброї, перемогою у війні дістається лише випалена земля та зруйноване народне господарство.

Зауважимо, що у другій половині ХХ ст. для зменшення масштабів знищення об'єктів матеріального світу у випадку війни (що зробило би завоювання безглуздом) було створено нейтронну бомбу, яка знищує живу силу супротивника пучком або хвилею нейтронів, але при цьому заподіює порівняно невеликі руйнування інфраструктури. Водночас перспектива переселення значної кількості своїх громадян на загарбані таким чином території, необхідність забезпечення їм відповідного життєвого рівня, втрата ринків збуту експортних товарів, перехід до постіндустріального суспільства та новітніх форм економічної діяльності тощо сприяли відмові від ідеї використання нейтронної зброї провідними державами світу.

Насправді такі принципи сучасного міжнародного права, як повага територіальної цілісності держав та непорушність кордонів, часто-густо ґрунтуються не на повазі до державного суверенітету, а на небажанні переможця вкладати кошти і час у відновлення загарбаної території, тим паче, що в індустріальному та постіндустріальному суспільстві сама по собі земля більше не є основним джерелом багатства і могутності.

Таким чином, сучасне протистояння держав зводиться не до загарбання землі з метою її використання і розвитку у своїх цілях, а до послаблення і закабалення супротивника через спустошення його території та зруйнування його економіки, для чого на першому етапі використовуються кольорові революції, а на другому, якщо вони виявляться невдалими, – відкрита збройна агресія під приводом захисту прав народу від деспотизму жорстокого правителя-тирана.

До речі, саме тому сьогодні іноземні держави та міжнародна спільнота всіляко підтримують революційні рухи у чужоземних країнах, тоді як за часів буржуазно-демократичних та соціалістичних революцій Нового часу – всіляко намагалися допомогти законній владі придушити бунт (наприклад, антифранцузькі коаліції часів французьких Революційних і Наполеонівських війн, військова допомога Росії державам Європи у придушенні «Весни народів» 1848–1849 рр., іноземна військова інтервенція в Росії за часів громадянської війни 1917–1922 рр. тощо). Фактично досить поширена у Новий час іноземна підтримка контрреволюційних сил усередині охопленої революцією держави була пов'язана не тільки з прагненням міжнародної спільноти уникнути поширення революційних настроїв та вберегти свої панівні династії, але і з бажанням врятувати бунтівну країну від тотального спустошення...

Таким чином, можна зробити висновок про те, що революції і громадянські війни часто мають навіть більш жахливі наслідки, ніж завоювання території країни іноземними загарбниками. Тож не дивно, що в процесі сучасних кольорових революцій, у кращому разі, ціною життя тисяч людей та зубожіння мільйонів замість одних клептократів до влади приходять інші, а в гіршому випадку, відбувається тотальна руйнація державності та знищення її матеріального і духовного надбання, як це має місце, наприклад, у Лівії та Сирії.

Отже, слід вказати на той факт, що сучасні кольорові революції якісно відрізняються в гіршу сторону від буржуазно-демократичних і соціалістичних революцій Нового часу своєю бездумністю, ідейним зубожінням, масштабами заподіяної шкоди та є знаряддям закабалення слабких країн в умовах продовження

імперіалістичної експансії великих держав у період неокolonіалізму.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження ми дійшли таких **висновків**:

1. Сучасні кольорові революції призвели виключно до спустошення та зубожіння тих країн, в яких вони відбулися. Так, у Лівії та Сирії з 2011 р. триває громадянська війна. Лівія фактично припинила своє існування як єдина країна, загинули десятки тисяч людей, лівійський народ втратив важливі соціальні гарантії, даровані режимом М. Каддафі. У Сирії спостерігається жахливе спустошення, загинули 500 тис. осіб, а 2/3 населення стали біженцями або внутрішньопереміщеними особами, тобто втратили все.

2. Акції протесту та масові заворушення за жодних обставин не несуть суспільству і державі нічого гарного, оскільки змушують їх балансувати між крайнощами охлократії та тоталітаризму. При цьому народовладдя не завжди є ефективним, особливо за умови необхідності припинення масових заворушень і прийняття владних рішень, які потребують від влади таких якостей, як мудрість, воля, авторитет та незалежність у своїй діяльності. Залежність від громадської думки на наступних виборах дає підстави говорити про несuverенний характер демократичної влади внаслідок відсутності у неї класичних ознак суверенітету, сформульованих Ж. Боденом: верховенства, абсолютності, постійності, єдності та неподільності.

3. Т. Карлейль стверджував, що «будь-яку революцію задумують романтики, здійснюють фанатики, а користуються її плодами запеклі негідники», тож прихильниками революції є саме ці три категорії осіб. Згідно з твердженням Е. Берка «романтики» наївно сподіваються, що їхні «прожекти» є більш досконаліми, ніж напрацювання всіх попередніх поколінь, для «фанатиків» руйнування

є сенсом життя, а «негідники» сподіваються урвати свій куш при загальному хаосі.

4. Революція і війна, зокрема громадянська, – це «розкіш», яку може собі дозволити тільки аграрне суспільство з його простотою, неквапливістю й украй повільним поступом прогресу. Натомість індустріальне суспільство має складні економічні, технологічні, виробничі зв'язки, розвинену інфраструктуру, вельми ефективну зброю, тож і масштаб руйнувань, які доведеться відбудувати після соціально-політичних потрясінь, є незрівнянно більшим. Давні революції не настільки відкидали суспільство назад, як сучасні, які вже практично не залишають державі шансів на відновлення і позбавляють якісного життя покоління її громадян.

5. У зв'язку з переходом від аграрного до індустріального суспільства земля перестала бути основним джерелом багатства і могутності. Таким чином, сучасне протистояння держав зводиться не до загарбання чужих земель з метою їх використання та розвитку у своїх цілях, а до послаблення і закабалення супротивника через спустошення його території та зруйнування його економіки, для чого на першому етапі використовуються

кольорові революції, а на другому, якщо вони виявляться невдалими, – відкрита збройна агресія під приводом захисту прав народу від деспотизму жорстокого правителя-тирана. Тож сучасні революції є знаряддям закабалення слабких країн в умовах продовження імперіалістичної експансії великих держав у період неоколоніалізму.

6. Отже, безперечно, держава повинна застосовувати всі можливі законні інструменти, включаючи зброю, якщо це необхідно, для забезпечення правопорядку, припинення протиправної діяльності революціонерів, захисту інтересів законослухняних громадян та уникнення бід, які несе хаос революції.

7. Прогресивний розвиток і добробут суспільства можливі виключно за умови виважених еволюційних змін, легального і легітимного способу приходу до влади панівного режиму, що має державницькі прагнення та достатню політичну волю і мудрість.

Перспективним напрямом подальшої розробки відповідної проблематики вбачається виявлення та розгляд основних засад політики сучасної держави щодо попередження революцій та мінімізації їх деструктивних наслідків.

Список використаних джерел

1. Душенко К.В. Большая книга афоризмов. Издание 6-е, исправ. Москва : ЭКСМО-Пресс, 2002. 1056 с.
2. Берк Э. Размышления о революции во Франции и заседаниях некоторых обществ в Лондоне, относящихся к этому событию / сокр. пер. с англ. Е.И. Гельфанд. Москва : Рудомино, 1993. 144 с.
3. Берк Э. Размышления о революции во Франции и о прениях в некоторых лондонских обществах касательно сего события, содержащиеся в письме, предполагавшемся быть отправленным некоему благородному господину в Париж / пер. с англ. С. Векслер ; под ред. А. Бабича. London : Overseas Publications Interchange Ltd, 1992. 411 с.
4. Арабская весна. *Википедия: свободная энциклопедия*. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Арабская_весна (дата звернення: 13.12.2020 р.).
5. ООН оцінила втрати від «Арабської весни» в 614 млрд доларів. *BBC news. Руска служба*. 11 листопада 2016 г. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-37945892> (дата звернення: 13.12.2020 р.).
6. Джолос С.В. Етатистські основи державності : монографія. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 252 с.

7. Things Libya Will Never See Again. *The Rwandan*. 2012. URL: <https://www.therwandan.com/16-things-libya-will-never-see-again/> (дата звернення: 21.04.2021 р.).
8. Things Libya Will Never See Again. *Libyan Free Press: Jamahiriya News*. URL: <https://libyanfreepress.wordpress.com/2011/10/27/16-things-libya-will-never-see-again/> (дата звернення: 21.04.2021 р.).
9. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 21.04.2021 р.).
10. The Syrian Observatory for Human Rights. SOHR 14th Anniversary: 2020–2006: 14 years of defending human rights. URL: <https://www.syriahr.com/en/wp-content/uploads/2020/06/14-y-en.pdf> (дата звернення: 29.11.2020 р.).
11. Syria Regional Refugee Response. URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> (дата звернення: 29.11.2020 р.).
12. Al Rifai, D., Haddad, M. (2015) What's left of Syria? URL: <https://www.aljazeera.com/news/2015/03/17/whats-left-of-syria/> (дата звернення: 29.11.2020 р.); URL: <https://web.archive.org/web/20150320054413/>; URL: <http://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2015/03/left-syria-150317133753354.html> (дата звернення: 29.11.2020 р.).
13. Ущерб от войны в 10 раз больше, чем признает режим Асада. *MIGnews.com*. URL: https://mignews.com/news/economics/world/260314_153950_21165.html (дата звернення: 29.11.2020 р.).
14. Боден Ж. Шість книг о государстве. *Антология мировой политической мысли: в 5 т.* Москва : Мысль, 1999. Т. 2. С. 689–695.
15. Крестовская Н.Н., Цвиркун А.Ф. История учений о государстве и праве : курс лекций. Харьков : Одиссей, 2007. 376 с.
16. Про Заяву Верховної Ради України у зв'язку з сьомою річницею початку Євромайдану та подій Революції Гідності : Постанова Верховної Ради України від 17 лютого 2021 р. № 1240-IX. *Голос України*. 2021. № 35.
17. Венедиктова виступила за скасування закону про амністію активістів Майдану. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2880986-venediktova-vistupila-za-skasuvanna-zakonu-pro-amnistiu-aktivistiv-majdanu.html> (дата звернення: 21.04.2021 р.).
18. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
19. Вирок Оболонського районного суду м. Києва по справі № 756/4855/17 від 24 січня 2019 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79393240> (дата звернення: 23.06.2021 р.).
20. Про вшанування учасників збройних конфліктів під час мирних акцій протесту : Постанова Верховної Ради України від 24 лютого 2014 р. № 774-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 12. С. 803. Ст. 200.
21. Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України : Закон України від 21 лютого 2014 р. № 743-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 12. С. 784. Ст. 186.
22. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
23. Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1990 р. № 565-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 4. С. 95. Ст. 20.
24. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
25. The Law on police use of force worldwide. Denmark. URL: <https://www.policinglaw.info/country/denmark> (дата звернення: 21.04.2021 р.).
26. The Law on police use of force worldwide. United States. URL: <https://www.policinglaw.info/country/united-states> (дата звернення: 21.04.2021 р.).

27. Макиавелли Н. Государь. Рассуждения о первой декаде Тита Ливия. Санкт-Петербург : Азбука-классика, 2008. 272 с.
28. Гоббс Т. Избранные произведения: в 2 т. Москва : Мысль, 1964.
29. История политических и правовых учений : учебник для вузов / под общ. ред. В.С. Нерсесянца. 4-е изд., перераб. и доп. Москва : Норма, 2006. 944 с.
30. The famous Mather Byles: the noted Boston Tory preacher, poet, and wit, 1707–1788. By Arthur Wentworth Hamilton Eaton. Boston : Butterfield, 1914. 258 p.
31. Герцен А.И. С того берега. Сочинения: в 2-х т. Т. 2 / редкол.: М.Б. Митин (пред.) и др. ; общ. ред. А.И. Володина, Э.В. Смирновой. Москва : Мысль, 1986. 654 с.
32. Томас Карлейль. *Викицитатник*. URL: https://ru.wikiquote.org/wiki/Томас_Карлейль (дата звернення: 20.10.2020 р.).
33. Потоцький В.П., Семенов В.І. Шляхта. Честь та гонор: факти, міфи, коментарі. Харків : ВД «ШКОЛА», 2014. 672 с.

Кононенко Ю. С., Джолос С. В. Держава і революції. Частина IV. Кольорові революції сучасності як загроза державності

Стаття присвячена дослідженню ества кольорових революцій сучасності та загроз, які вони несуть державі й суспільству.

На прикладі Лівії, Сирії та інших держав з'ясовано, що спроби повалення чинної влади за допомогою кольорових революцій призводять до хаосу, загострення внутрішнього протистояння та зовнішньої напруженості, численних людських жертв, територіальних втрат, спустошення і зубожіння країни, знищення державності та переходу під зовнішнє управління тощо.

Наведено політичну і правову оцінку революцій, а також вказано на наявність у державної влади права на вжиття рішучих заходів, спрямованих на їх недопущення та припинення.

Зроблено висновок про те, що масові заворушення змушують державу балансувати між крайнощами охлократії та тоталітаризму. При цьому демократичний політичний режим видається непридатним для припинення революції та забезпечення порядку в суспільстві рішучими заходами через залежність панівної влади від суспільної думки на наступних виборах. Це вказує на відсутність у демократичної влади класичних ознак державного суверенітету, що були сформульовані Ж. Боденом: верховенства, абсолютності, постійності, єдності та неподільності.

На основі ідей класиків політико-правової думки XVIII–XIX ст. (Е. Берка, Т. Карлейля) охарактеризовано основні категорії учасників революцій.

Наголошено, що результатом сучасних революцій є перехід влади від одних клептократів до інших (як в Україні) або тотальна руйнація держави й економіки (як у Лівії і Сирії). Виявлено, що висока ефективність зброї і розвиненість матеріальної основи буття індустріального суспільства, порівняно з аграрним, істотно збільшують масштаби руйнувань, які потребуватимуть відновлення після суспільно-політичних потрясінь; тож революції Нового часу лише відкидали суспільство назад, тоді як сучасні практично не залишають державі шансів на відновлення і знижують якість життя поколінь її громадян. Зазначено, що у сучасний час протистояння держав зводиться не до загарбання земель, а до спустошення і розорення супротивника, для чого чудово підходять кольорові революції, які є знаряддям підкорення слабких держав та їх населення в умовах продовження імперіалістичної експансії великих держав у період неокolonіалізму. Тож для відвернення всіх тих бід, які несе хаос революції, сучасна держава повинна застосовувати всі можливі законні інструменти, включаючи зброю.

Ключові слова: кольорова революція, повалення влади, хаос, громадянська війна, клептократія, неокolonіалізм, держава, насильство, влада.

Кононенко Ю. С., Джолос С. В. Государство и революции. Часть IV. Цветные революции современности как угроза государственности

Статья посвящена исследованию сущности цветных революций современности и угроз, которые они несут государству и обществу.

На примере Ливии, Сирии и других государств выяснено, что попытки свержения существующей власти с помощью цветных революций приводят к хаосу, обострению внутренних противоречий и внешней напряженности, многочисленным человеческим жертвам, территориальным утратам, опустошению и обнищанию страны, уничтожению государственности и переходу под внешнее управление и т. д.

Приведена политическая и правовая оценка революций, а также указано на наличие у государственной власти права предпринимать решительные меры, направленные на их предупреждение и пресечение.

Сделан вывод о том, что массовые беспорядки вынуждают государство балансировать между крайностями охлократии и тоталитаризма. При этом демократический политический режим оказывается непригодным для прекращения революции и обеспечения решительными мерами порядка в обществе из-за зависимости правящей власти от общественного мнения на следующих выборах. Это, в свою очередь, указывает на отсутствие у демократической власти классических признаков государственного суверенитета, которые были сформулированы Ж. Боденом: верховенства, абсолютности, постоянности, единства и неделимости.

На основе идей классиков политико-правовой мысли XVIII–XIX вв. (Э. Берка, Т. Карлейля) охарактеризованы основные категории участников революций.

Отмечено, что результатом цветных революций становится переход власти от одних клептократов к другим (как в Украине) или тотальное уничтожение государства и экономики (как в Ливии и Сирии). Выявлено, что высокая эффективность оружия и развитие материальной основы бытия индустриального общества, по сравнению с аграрным, существенно увеличивают масштабы разрушений, которые необходимо будет восстановить после общественно-политических потрясений; таким образом, революции Нового времени лишь отбрасывали общество назад, тогда как современные практически не оставляют государству шансов на восстановление и снижают качество жизни поколений его граждан. Указано, что в современное время противостояние государств сводится не к захвату земель, а к опустошению и разорению противника, для чего отлично подходят цветные революции, которые являются орудием покорения слабых государств и их населения в условиях продолжения империалистической экспансии великих держав в период неокOLONиализма. Таким образом, для предотвращения всех тех бед, которые несет хаос революции, современное государство должно применять всевозможные законные инструменты, включая оружие.

Ключевые слова: цветная революция, свержение власти, хаос, гражданская война, клептократия, неокOLONиализм, государство, насилие, власть.

Kononenko Yu., Dzholos S. The State and Revolutions. Part IV. Colour revolutions of modernity as a threat to statehood

The article is devoted to the investigation of the nature of modern colour revolutions and the threat they pose to statehood.

The experience of Libya, Syria and other states shows that the attempts to overthrow the authority with the help of colour revolutions lead to chaos, exacerbation of internal confrontation and external tensions, numerous human casualties, territorial losses, devastation and impoverishment of the country, destruction of statehood and transition to foreign rule, etc.

The political and legal evaluations of revolutions were given. The authors emphasize on the right of the state authority to take decisive actions to prevent and suppress revolutions.

The authors came to the conclusion that riots force the state to balance between the extremes of ochlocracy and totalitarianism. At the same time, the democratic political regime

is not able to stop the revolution and to ensure the law and order with the help of the resolute actions due to the dependence of the ruling government on the public opinion on the next elections. It shows that the democratic power has not the classical features of the state sovereignty (formulated by J. Bodin), such as supremacy, absoluteness, permanence, unity and indivisibility.

The basic categories of the participants of revolutions were characterized on the grounds of E. Burke's and T. Carlyle's ideas.

It is emphasized that the results of modern revolutions are the transfer of power from one kleptocratic group to another (as in Ukraine) and the total destruction of the state and its economy (as in Libya and Syria). It was found that the high efficiency of weapons and the high developed material basis of being of industrial society, compared with the agrarian, significantly increase the amount of destruction, which should be restored after the socio-political upheavals; therefore, the revolutions of the Modern age only pushed society back, while the revolutions of the contemporary period practically do not leave the state a chance for restoration, and degrade the quality of life of generations of its citizens. The authors emphasize that in modern time a struggle among states is connected not with the conquest of the territory, but with the devastation and ruin of the enemy, and colour revolutions are one of the most efficient methods of this fight. So, colour revolutions are the instrument of the submission of the weak states and their population under the conditions of the imperialist expansion in the period of neocolonialism. The authors say that the modern state should use all possible legal measures, including the force, to avert all that troubles, which are caused by the chaos of the revolution.

Key words: colour revolution, overthrow of power, chaos, civil war, kleptocracy, neocolonialism, state, violence, power.